نـــــوێنەری تراژیـــــدیا نەک كوردبـوون، تێگەیشتنێکی جیـاواز لـە نادیە موراد ... ئەحمەد ڕەسوڵ

ئیماژی كوردبوون

بە درێژایی سەدەی ڕابردوو تاکە ئیماژ بە پڕۆژەی سیاسیانەی كوردبوون لەلایەن بزوتنەوەی كوردایەتیەوە لە نێوەندە جیهانیەکاندا وەک بویەکی ڤیکتم ،لەلایەک لەسەر دەستی هێزە گەورەکانی جیهان و لەلایەکی تر لەسەر دەستی ڕژێم و دەوڵەتانی داگیرکەری دەوروبەر، لە خۆنمایشکردنێکی بەردەوامدا بووە بە بەدەستهێنانی هەست و سۆزی کۆمەڵگای بەشەری. نوێنەرایەتیکردنی سیاسیانەی كوردبون وەک وێنەی قوربانیەک و ستەملێکراوەک و دەستپانکردنەوە بە سۆز و بەزەیی، تەواوی مێژووی بەریەککەوتنی ئەمەیە بە دنیا. هەڵبەت لەم چەند ساڵەی دوایدا ئیماژی كوردبوون "وەک وێنەی كوردبوون لەم هەرێمەی ئەمەدا – كوردستانی باشور" لە نێو جیهاندا دەگۆڕێت بە وێنەیەکی تر. لەم چەند ساڵەی دوایدا وێنەی زاڵ و سەرەکی خۆ نمایشکردنی دەسەڵاتدارێتی ئەلیگارشی بزوتنەوەی كوردایەتی لە پەیوەندیەکانیدا بە دنیای دەرەوە لە وێنەی جوگرافیایەکی نەوتاوی پارەدار و قازانجێکی خێرا و خەیاڵیدا بووە.

هێزەکانی بزوتنەوەی كوردایەتی، بە ماهییەت و پێکهاتەی خۆیانەوە بە توندی دژ و ناکۆک بوون بە ئیرادەی سەربەخۆ و ئازادانەی کۆمەڵگا، بۆیە جگە لەوەی کە بوونەتە هۆکاری لاوازکردنی ڕۆحی دەستەجەمعی کۆمەڵگای ئێمە و بێئیرادە کردنی تاک و گروپەکانی ناوی، هاوکات وەکو نوێنەری سیاسیانەی كوردبوون لە نێو جیهاندا، جگە لەوەی کە وێنەی لاوازی و بێئیرادەیی بوون، هاوکات وەک ئیماژێکی ڤیکتیمایزکراویش ڕوخساری سەرەکی بوون بە كوردبوون. ئەم پاڵانەوە و دەڕۆزەکردنەی هەست و سۆز لە کۆمەڵگای مرۆیی بەبەکارهێنانی کارەسات و تراژیدیاکانی مێژووی ئێمە و ئینڤێستمێنتکردنیان لە کێڵگەی سیاسەتدا لەلایەن بزوتنەوەی كوردایەتیەوە جگە لە تێکشکانی سایکۆلۆژی و جێگیربوونی لاوازی و بێئیرادەیی لە کۆنەستی کۆمەڵایەتیدا، هاوکات خاڵیکردنەوەی تراژیدیاکانی ئەمەش بووە لە ناوەڕۆکی ڕاستەقینەی خۆیان.

بە درێژایی مێژووهەر تراژیدیا و کارەساتێک ئەو کاتە ڕەهەندێکی یونیڤەرسالی وەرگرتووە و هاوسۆزی و پاڵپشتی جیهانی بە خۆی

ڕاکێشاوە کە تەواوی وزەی کارکردن تیایدا چڕکرابێتەوە لەسەر ڕەهەندە ئینسانییەکەی. لێرەوە کۆمەڵگای بەشەری خاوەندارێتی لە کارەسات یان تراژیدیایەک دەکات کە ڕەهەندە ئیسانییەکەی تەواوی ڕەهەندەکانی تری شاردبێتەوە و شوناسی ئینسانبون، تەواوی شوناسە بچوک و لۆکاڵییەکانی کردبێت بە ژێرەوە.

هەلۆکۆست و هێرۆشیما

یابانییەکان بە جەختکردنەوە لەسەر ڕەهەندە ئینسانییەکەی، بەئەوەی ئینقێستمێنتی پێوە بکەن بە شوناسی لۆکاڵی لە نێو بازنەی تەسکی سیاسەتدا، توانیان کارەساتی هێرۆشیما و ناکازاکی وەک کارەساتێکی ئینسانی بە درێژایی زەمان بە زیندوویی بهێڵنەوە و بیکەنە یەکێک لە تراژیدیا گەورەکان لە مێژووی کۆمەڵگای بەشەریدا کە سەدای لەگەڵ تێپەڕینی زەمەن تادێت گەورەتر دەبێت. جولەکەکانیش بەهەمان شێوە بە جەختکردنەوە لەسەر ڕەهەندی ئینسانیبونی هەلۆکۆست، نەوەک بە قەتیسکردنی لە جوغزی بەرتەسکی گروپێکی مرۆییدا، توانییان وەک تراژیدیایەکی جیهانی و کارەساتێک لەسەر شانی ئینسان جێی بە بکەنەوە. هەڵبەت یابانییەکان و جولەکەکانیش بەمێژوویەکی درێژ بەرلە تراژیدیاکانیان بە هەموو قورسایی خۆیانەوە ئامادەگییەکی بەردەوامیان لە مێژوودا هەبووە. بۆیە پێوستیان بەوە نەبووە ئینقستمێنت بە تراژیدیاکانیانەوە بکەن لە نێو کێڵگەی سیاسەتدا و بەخشینی شوناسی بچوک و لۆکاڵی پێیان بە ئەوەی بێنە ناو مێژووەوە.
پاساوی هێزەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی و تیۆریزەکارانی لە ئاست وێنەی خۆ بەقوربانی پیشاندانی نوێنەرایەتی سیاسیانەی کوردبوون و ئینقێستمێنتی کارەسات و تراژیدیاکانمان لە نێو کێڵگەی سیاسەتدا و قەتیسکردنیان لە جوغزێکی بەرتەسکدا ئەوەیە گوایا کورد نائامادەگییەکی ڕەهای هەیە لە نێو مێژوودا وە جگە لەو بەکاربردنە سیاسییە هیچ ڕێگاچارەیەکی دیکەی بەدەستەوە نیە هەربۆیە ئەمانە وەک ئامرازێک بەکاردەبات بۆ هاتنە ناو مێژووەوە، بەڵام لە ڕاستیدا بزوتنەوەی کوردایەتی جگە لەوەی کە تراژیدیا گەورەکان (هەڵەبجە و ئەنفال) ی ئێمەیان لەهەر بۆنە و بەرێککەوتنێکدا بە جیهان، وەک کاڵایەک یان بابەتێکی هەرزانی نێو کێڵگەی سیاسەت بەکاربردووە و تەنانەت لەوەش زیاتر وەک ڕێگایەکی ئاسان لە پێناو بەرژەوەندیە زۆر کاتی و بچوکە حزبییەکاندا مامەڵەکردووە و ئەمەش جگە لە بچوککردنەوەی قەبارە و لێدان لە گەورەیی کارەساتەکان و دابەزاندنیان بۆ ئاستێکی هەرە نزم و بەخشینی شوناسی لۆکاڵی پێیان، هاوکات خاڵیکردنەوەی تراژیدیاکان بووە لە ناوەڕۆکی

ڕاستەقینەی خۆیان و ڕەگریش بووە لە بەجیهانیبون و ئینسانیبونی ئەو تراژیدیایانە و دەنگدانەوەی یونیڤێرسالیانەیان.

نادیە موراد

تێگەیشتنی هەرە سادە و باو لە نێو ڕوبەری میدیایی ئەمڕۆدا ئەوەیە کە نادیە موراد نوێنەرایەتی کوردبون دەکات. خانمێک کە ناونیشانی باڵیۆزی نیازپاکی لە نەتەوە ئەکگرتوەکان پێبەخشراوە و کاندیدکراوە بۆ خەڵاتی نۆبڵی ئاشتی نمایشکردنی وێنەیەکی جیاوازی کوردبوونە لە نێو جیهاندا. هەروەکچۆن تێگەیشتنێکی تر ئەوەیە کە نادیە موراد درێژکراوەی هەمان وێنەی خۆ بەقوربانی پیشاندەری کورد و وازیکردنی هەمان ڕۆڵی پاڕانەوە و دەستپانکردنەوەیە بۆ سۆز و بەزەیی لە کۆمەڵگای بەشەری.
بەبڕوای من هەردوو ئەو بۆچون و تێگەیشتنە، بەهەمان بڕ هەڵە و بە هەمان ئەندازە لاوازن لە تێگەیشتندا. ئێزیدیەکان وەک کەڵتێکی ئایینی لە ناوچەیەکدا کە چواردەوردراوە بە فاشیزمی نەتەوەیی و تەرۆریزمی دینی لە لەحزەیەکدا بێخاوەن و بێپارێزەر جێدەهێلرێن و دەکەونە ناو یەکێک لە گەورەترین تراژیدیاکانی مێژووی هاوچەرخی دنیا کە نوێترینیانە.
نادیە موراد لە نێو قوڵایی تراژیدیاکەوە، لە ناو دڵی دۆزەخەوە دێتەوە و بە گێڕانەوەی چیرۆکی ئازار و سوتان و وێرانبونی گروهێکی گەورەی بەشەر بە ناو دڵی دنیادا تێپەڕ دەبێت. نادیە موراد هێندەی بوونەکە وەک چڕبونەوەی تراژیدیای کۆمەڵێکی مرۆیی هێندە بونێک نیە وەک نوێنەرایەتیکردنی کۆمەڵە کەسێک. نادیە موراد هێندەی سیمبۆلایزی ئازار و تراژیدیایە، هێندە ڕەمزی ئیتنێکی دیاریکراوی ئینسان نیە. هەڵەیەکی بونیادی گەورەیە لە تێگەیشتنماندا ئەگەر وابزانین، وێنەی نادیە موراد وەک سیمبولی یەکێک لە تراژیدیا مرۆییە گەورەکانی ناو مێژوو، هەمان وێنەی ڤیکتیمایزکراوی کوردبوونە. نادیە موراد، کوردە یان نا، گرنگ نیە، بەڵکو ئەوەی گرنگە ئەوەیە نادیە وەک سیمبولی گروهێکی گەورەی بەشەر گێڕەرەوەی چیرۆکی ئەو ئازار و تراژیدیا قورسەیە لە نێو جیهاندا. نادیە موراد، سەدای کۆمەڵێکی گەورەی ئینسانە کە تادێت دەبێتە سەدایەکی گەورەتر و گەورەتر بە ناو دنیادا بەردەوام دێت و دەچێت. بەبۆچونی من ئەوە گرنگ نیە خەڵاتی نۆبڵی ئاشتی پێدەدرێت یان نا، ئەوە گرنگ نیە کە کراوەتە باڵیۆزی نیازپاکی جیهان لە نەتەوە یەکگرتوەکان، ئەوەی گرنگە دەنگدانەوەی هاوار و ئازاری ئینسانە لە ناو مێژوودا بە وزەیەکی ناکۆتا و نەبڕاوەوە کە تا ئەبەد درێژ دەبێتەوە.

دواتریش ئەبێت ئەوە بزانین ئێستا نادیە موراد و دنیاش، نادیە وەک نوێنەری کوردبوون نابینن، چونکە کورد خاوەن! و پارێزەری! هەیە کە دوو خێڵەکەی بزوتنەوەی کوردایەتین. نادیە موراد، لای خۆی و دنیاش، نوێنەری ئێزیدیەکانە، وەک کەڵتێکی ئاینی بێخاوەن و بێپارێزەر لە ناوچەیەکی پڕ لە فاشیزم و تێرۆر و ستەمکاریدا. نادیە داوا لە دنیا دەکات بۆ پاراستنی یەزیدیەکان "ئەوە گرنگ نیە کە یەزیدین وەک دینێک یان ئیتنیک، بەڵکو لەبەر تایبەتمەند بوونیان و جیاوازبونیان لە دەروروبەر و ناوچەکەی خۆیان و بەمەش کەوتونەتە ناو تراژیدیایەکەوە و هێشتا لە ژێر هەڕەشەی نەمان و لەناوچوندان" نەک کورد. داوا دەکات بۆ دانپیانان بە جینۆساید ناساندی کەتەسترۆفی یەزیدیەکان نەک کورد. لە دنیادا تەنها کوردە کە وەک تورک بە پلەی یەکەم و وەک عەرەبیش تا ڕاددەیەک پشتگیری و پاڵپشتی و هاوسۆزی و هاودەردی بە نادیە نەبەخشیوە.

دیدار، دەربارەی پرۆسەی وەرگێڕان و گرفتەکانی لە گەڵ وەرگێڕ کەریم پەڕەنگ

کەریم پەڕەنگ:

وەرگێڕان نووسینەوەی دەقێکی نوێیە بە زمانێکی تر

لە ئێستاداو لە هەرێمی کوردستان بەتایبەت لە دونیای ئەدەبیدا شەپۆلێکی گەورەی وەرگێڕانی بەرهەمە بیانیەکان بەدی دەکرێت، کە ئەم بەرهەمانە هەیانە لە زمانی یەکەمەوەو هەیانە لە دووەمو سێیەمەوە وەردەگێردرێن، بەبێئەوەی بەدونیای ڕەخنەیداو بە بێ هیچ فلتەرێکی ئەکادیمیدا تێپەڕببن، بۆ زیاتر قسەکردن دەربارەی ئەم بابەتە بە پێویستمان زانی ئەم دیدارە، دەربارەی پرۆسەی وەرگێڕان و گرفتەکانی لە هەرێمی کوردستان، لە گەڵ وەرگێڕی بەتوانا (کەریم پەڕەنگ)دا ساز بدەین،

سازدانی: شاخەوان سدیق

پ/ هەمیشە دەوترێت وەرگێڕان نووسینەوەی دەقێکی نوێیە لە لایەن

کەسی وەرگێڕەوە، ئێوە چۆن لەمە دەڕوانن؟ پێتان وایە وەرگێڕان دەتوانێت ڕۆحی زیندووی تێکستەکان بگوازێتەوە؟

وە/ هەوڵ دەدەم وەڵامی پرسیارەکەت بە پێچەبەدەوەرانێك بدەمەوە و دوایيتر ڕاستەوخۆتر بۆ پرسیارەکەت بگەڕێمەوە. لە ڕاستیدا ئەمە یەك پرسیار نییە، بەڵکو دوو پرسیاری تا ڕادەیەك لە یەکتر جیاوازن. حەز دەکەم بە پێناسەیەکی سادەی وەرگێڕان دەست پێ بکەم: گواستنەوەی دەقێك لە زمانی سەرچاوەوە، واتە ئەو زمانی لێیەوە وەردەگێڕین، بۆ زمانی مەبەست، واتە ئەو زمانەی بۆی وەردەگێڕین کە من باسی وەرگێڕان دەکەم بە ئاستی یەکەم مەبەستم وەرگێڕانی دەقە، واتە دەقی نووسراو لە زمانێکەوە بۆ زمانێکی تر بە نووسین، واتە من مەبەستم وەرگێڕانی دەقە، بە پلەی یەکەمیش وەرگێڕانی دەقی ئەدەبییە، چونکە من وەرگێڕانی ئەدەبی لە وەرگێڕانی پزیشکی و زانستی جودا دەکەمەوە، دوایيتر ئەم مەبەستەم باشتر ڕوون دەکەمەوە.

وەرگێڕ دەقێك لە کۆدی زمانێکەوە کە دەبێت باش شارەزای بێت بۆ کۆدی زمانێکی تر کە دەبێت زۆر باش شارەزای بێت وەردەگێڕێت، لە گەڵ ئەوەشدا وەرگێڕ دەقێکی ئامادەی لە بەردەستدایە دەقێکی نوێ دەخوڵقێنێت و دەقێکی هەتا ئەو کاتە لەئارادانەبوو بە زمانی مەبەست بەرهەم دەهێنێت، دەتوانێن بە زمانێکی سادە بڵێین، وەرگێڕ داهێنەری دەقە وەرگێڕدراوەکەیە. وەکو چۆن داهێنان بەهرە و سەلیقە و کارامەیی و دەستڕەنگینیی و ڕۆشنبیرییە، بە هەمان شێوە دەبێت ئەم ئەدگارانە لە کەسایەتی وەرگێڕدا هەبن. وەرگێڕان تەنیا پردی نێوان دوو زمان نییە، بەڵکو پردی نێوان دوو کەلتووریشە. ئەوەی پەیوەندی بە زانینی زمانەوە هەبێت ئەوە بەس نییە وەرگێڕ دوو زمان باش بزانێت. ئەگەر ئەمە پێوەری وەرگێڕان بێت هەر کەسێك دوو زمان بزانێت دەتوانێت ببێتە وەرگێڕ. وەرگێڕ دەبێت شارەزای تێکڕای دوو زمانەکە بێت، هەر لە وشەسازیی و ڕستەسازیی و ئیدیۆمەوە هەتا گەمەکانی تری زمان. دەبێ ئامانجی هەموو وەرگێڕانێك بە ڕەچاوکردنی هەموو هەل و مەرجە جیاوازەکان گواستنەوەی گوتەی زمانی سەرچاوە بۆ زمانی مەبەست بە بێ لە دەستدانی مانا بێت. ئامانجی وەرگێڕانی باش هێنانەئاراوەی هاوسەنگییەکە لە نێوان پەیامی دەقی سەرچاوە و مانای دەقی زمانی مەبەست، واتە فەراهەمکردنی ئەوەی، کە وەرگێڕان لە کەلتووری زمانی مەبەستدا هەمان پەیام بە وەرگرەکانی بگەیەنێت، وەکو ئەو پەیامەی دەقی کەلتووری سەرچاوە نە وەرگرەکانی دەگەیەنێت. بۆ ئەوەی وەرگێڕ بەم ئامانجە بگات، دەبێ لە وەرگێڕاندا مەرجەکانی ناوکۆیی، ڕێزمانی زمانی مەبەست، شێوەی

گوزارشت، شێواز، ئیدیۆم و گەمەکانی تری نووسین ڕەچاو بکات، کە هەندێ جار کاریگەریی سنووردارکەریان بۆ سەر وەرگێڕ و وەرگێڕانەکە هەیە. ئەگەر ئەنجامگیریی ئەم قسانەی سەرەوە بکەین لە ناوکۆدا دەمەوێت بڵێم وەرگێڕان نووسینەوەی دەقێکی نوێیە بە زمانێکی تر کە کۆدەکانی لەگەڵ زمانی سەرچاوە جیاوازە. واتە ئەمە لەبەر گرتنەوە و نووسینەوەی دەقێك نییە بەڵکو خوڵقاندنی دەقێکە کە تەنیا سەرچاوەکەی دەقێکی ترە کە بە زمانێکی تر نووسراوە. وەرگێڕ کە دەقێك وەردەگێڕێت بە ڕێزمانی زمانی سەرچاوە وەری ناگۆڕێت، بەڵکو بە ڕێزمانی زمانی مەبەست، وەرگێڕ گەمە لە زمانی سەرچاوەدا ناکات، بەڵکو لە دەقی مەبەستدا، وەرگێڕ دەقی سەرچاوە داناڕێژێتەوە، بەڵکو دەقێکی نوێ بە زمانێکی تر دادەهێنێت ڕێك دەتوانین بەشی دووەمی پرسیارەکەت یەکسان بکەین بەوەی جیاوازیی لە نێوان وەرگێڕانی باش و وەرگێڕانی خراپدا چییە؟

من لەو بڕوایەدام هەموو وەرگێڕێك کە بڕیار دەدات دەقێك لە زمانێکەوە بۆ زمانێکی تر وەربگێڕێت، مەبەستی ئەوەیە ڕوحی دەقێك لە زمانی سەرچاوەوە بۆ زمانی مەبەست وەربگێڕێت، بەڵام ئیتر ئایا مەبەستەکەی دەپێکێت و بە ئامانج دەگات پرسیارەکە لێرەدایە. ئەو کەرەستانە چین لە بەردەستی وەرگێڕدان؟ زانینی زمانی سەرچاوە، زانینی زمانی مەبەست، زاڵبوونی بە سەر هەل و مەرجەکانی داڕشتن و کۆدەکاندا. هاوسەنگیی لە نێوان دەقی سەرچاوە و دەقی مەبەستدا گرنگترین خاڵن کە وەرگێڕ دەبێ ڕەچاوی بکات، هاوسەنگیی بە مانای یەکسانیی نایەت، یەکسانیی لە وەرگێڕاندا مەحاڵە، وەرگێڕ لە باشترین حاڵەتدا تەنیا دەتوانێ دەقێك بنووسێت هەتا بکرێت لە دەقی سەرچاوەوە نزیك بێت، دەمەوێ بڵێم وشە و ڕستە و دەستەواژەوە وەرناگێڕدرێت بەڵکو دەق وەکو سەرجەم وەردەگێڕدرێت.

وەرگێڕان کاتێك دەتوانێت ڕۆحی زیندووی دەقێك بگوازێتەوە:

١ دەستپاکیی گواستنەوەی دەقی سەرچاوە بۆ دەقی مەبەست، بە پێی ئەوەی وەرگێڕانەکە تا چ ئاستێك توانیویەتی مانای دەقی سەرچاوە بگوێزێتەوە، هەتا بکرێت بە بێ زیادکردن و کەمکردنەوەی دەقەکە.

٢ ڕوونیی – ئەو ئاستە دیاری دەکات، کە وەرگێڕان بۆ زمانی مەبەست چەند بۆ سەر وەرگری زمانی مەبەست لە ڕێی دەقە وەرگێڕدراوەکەوە کاریگەر بووە، ئایا دەقە وەرگێڕدراوەکە دەتوانێت هەمان کارگەریی بە سەر وەرگری دەقی مەبەستەوە هەبێت وەکو بە سەر وەرگری دەقی سەرچاوەوە هەیبووە، یان ئایا ئەگەر دەقەکە بە زمانی مەبەست بنووسرابایە هەمان کاریگەریی بە سەر وەرگرەکەوە دەبوو، ئەم

دەستکەوتەش خاڵێکی ترە بۆ سەلماندنی ئەوەی وەرگێڕان خوڵقاندنی دەقێکی نوێیە.

٣ ئایا دەقە وەرگێڕدراوەکە دەتوانێت جێ بە دەقە ئەسڵییەکە لەق بکات. ئایا دەقی وەرگێڕدراو دەتوانێت قەناعەت بەو کەسانە بکات کە بە زمانی تر دەقە ئەسڵییەکە دەخوێننەوە، دەقە ئەسڵییەکەیان پێویست نەمێنێت و دەقە وەرگێڕدراوەکەی لە جێ دابنێن؟ ئەگەر دوای بەراورد خوێنەرەکە توانی متمانە بە دەقە وەرگێڕدراوەکە بکات، ئەوا وەرگێڕ دەتوانێت زۆر ئاسوودە بێت

پ/ ئێستا لە کوردستان پرۆسەی وەرگێڕان لە زمانی لە زمانی دووەم و سێیەمەوە دەکرێت، پێتان وایە ئەم جۆرە وەرگێڕانە وەرگێڕانی زیندوو بێت، ئایا تا چەند دەقەکە جوانیی خۆی دەپارێزێت لەم جۆرە وەرگێڕانانەدا.

من لەو بڕوایەدام کە تۆ باسی زمانی دووەم و سێیەم دەکەی زیاتر مەبەستت زمانی عەرەبی و فارسی بێت. چونکە باوەڕ ناکەم کێشەیەکی گەورە بێت، ئەگەر دەقێك لە زمانی فەرەنسییەوە کرابێتە ئینگلیزیی و لە زمانی ئینگلیزییەوە بکرێتە کوردی. ئەگەرچی خۆم تێبینییەکی زۆرم لە بارەی وەرگێڕانەوە لە زمانی دووەم و سێیەمەوە هەیە، ئەگەرچی وەرگێڕ دەق لە کۆدی زمانێکەوە بۆ کۆدی زمانێکی تر وەردەگێڕێت. ئەگەرچی وەرگێڕ دەق لە زمانێکەوە بۆ زمانێکی تر وەردەگێڕێت، بەڵام زمان خۆی هەڵگری نەك تەنیا ڕێنماییەکانی زمانە بەڵکو بەشێکی زمان کەلتووریشە. گۆران لە شێعری "دەروێش عەبوڵڵا"دا دەڵێ: "وەکو عەکسی قەمەر وایە لە ناو حەوزێکی لێخندا"، من وەرگێڕان لە زمانی دووەم و سێیەمەوە بەو عەکسی قەمەرە دەبینم لە ناو حەوزێکی لێخندا.لە لایەکی ترەوە، بۆ نەتەوەیەکی وەکو نەتەوەکەی ئێمە کە کتێبخانەیەکی هەتا بڵێی هەژارمان هەیە و وەرگێڕمان لە زمانە جیاوازەکانەوە کەمە یان بۆ هەندێ زمان وەرگێڕمان نییە چارمان چییە ئەگەر وەرگێڕەکان لە زمانی دووەم و سێیەمەوە وەرگێڕان نەکەن؟ چەند وەرگێڕمان هەیە یۆنانی بزانن و "زۆربا" و ڕۆمانەکانی تری کازانزاکیمان بۆ وەربگێڕن؟ چەند وەرگێڕمان هەیە ڕووسی بزانن و تۆڵستۆی و دۆستەیەڤسکی و پوشکین و چێخەف و ئولیتسکایامان بۆ وەربگێڕن، چەند ئیسپانیزانمان هەیە لۆرکا و مارکیز و زافۆن و مێندۆزامان بۆ وەربگێڕن. لە ئێستادا ئەم وەرگێڕانانە لە زمانی دووەم و سێیەوە بۆ زمانی کوردی تاقە دەلاقەیەکن بە سەر بەشێکی ئەدبی جیهانیدا بڕوانێت. بەڵام لێرەدا پرسیارەکە ئەوەیە: ئایا تینووێتی خوێنەری کورد بەو وەگێڕانانە دەشکێن؟ ئەگەر ئێمە وەرگێڕمان نەبێت ژاپۆنی

بزانێت، دوو بژاردەمان لە بەردەمدایە: یان دەبێ ڕۆمانەکانی هاروکی موراکامی نەخوێنینەوە، یان بە ناچاریی لە زمانێکی ترەوە وەری بگێڕین کە زمانی یەکەم نییە. ئەگەر چاوەڕوان بووینایە کەسێك لە زمانی یەکەمەوە هەندێ بەرهەممان بۆ وەربگێڕێت ڕەنگ بوایە ئێمە لە ژیانماندا ئەو بەرهەمانە بە کوردی نەخوێنینەوە.

بەڵام هەندێ شتیش هەن مایەی سەرسووڕمان و نیگەرانین، وەرگێڕێك کە هۆڵەندی دەزانێت، وەکو ئەدەبی هۆڵەندی زۆر هەژار بێت، دەچێت ڕۆمانێکی سویدی کە بۆ هۆڵەندی وەرگێڕداوە بۆ کوردی وەردەگێڕێت.

هەرگیز هێندەی ئێستا کوردی باشوور لە هەندەران و وڵاتە جیاوازەکان نەژیاون، زمانی جیاواز فێر بوون، بەڵام ئەمە لە بواری وەرگێڕاندا ڕەنگی نەداوەتەوە.ڕۆمانی "دۆستایەتییە مەترسیدارەکان"ی هاروکی موراکامی لە زمانی ژاپۆنییەوە بۆ ئینگلیزی وەرگێڕدرابوو. پاشان لە ئینگلزییەوە کرا بە ئەڵمانی.

هەر زوو ڕەخنەگر و ژاپۆنناس و موراکامیناسەکان کەوتنە هەرا و وتیان کۆمەڵگای ژاپۆنی کۆمەڵگایەکی کۆنزەرڤاتیڤە و خەڵکی ژاپۆن بەو جۆرەی ڕۆمانەکە بازاڕیی نییە، پاشان ڕاسەوخۆ لە زمانی ژاپۆنییەوە بۆ ئەڵمانی وەرگێڕدرا، بە ڕاستی ڕۆمانەکە بەو زمانە نەنووسراوە و دەقە ئینگلزییەکە زۆر لەگەڵ کەلتووری ئەمەریکیدا گونجێنراوە. هەموو وەرگێڕانێك کەمێك لە جەوهەرە ئەسڵییەکە دوور دەکەوێتەوە، ئەگەر ئێمەش لە زمانێکی تر و لە کەلتوورێکی تر وەری بگێڕین دوو هەنگاو لە زمانە ئەسڵییەکە دوور دەکەوینەوە.

پ/ ئەو بنەما سەرەکیانە چین کە دەبێت لە کەسی وەرگێڕدا هەبن، ئایا زانینی زمانێك بەتەنها دەتوانێ وا لە مرۆڤ بکات توانای وەرگێڕانی تێکستەکانی هەبێت، وەرگێڕان پیشەیە یان زانستە یان هونەرە.

زانینی دوو زمان بنەمەیەکی تۆکمە نییە بۆ وەرگێڕان. ئەگەر کەسێك دوو زمان بە باشی بزانێت ڕەنگ بێت بتوانێت لە دادگایەك، لە فەرمانگەیەك، لە وەزارەتێکدا وەرگێڕانی زارەکی یان نووسراو بکات. تەنیا توانای وشە و ڕێزمانی دوو زمان بەس نییە بۆ وەرگێڕان. بێگومان ئێمە بە هەمان ئاست بە سەر زماندا زاڵ نین. ئەگەر زانینی دوو زمان بەس بوایە بۆ وەرگێڕان دەبوو زانینی زمانێکیش بەس بوایە بۆ ئەوەی هەموو خەڵکەکە ببنە نووسەر. لێرەدا دەبێت جیاوازیی لە نێوان وەرگێڕانی دەقی ئەدەب لە دەقی زانستیی، دەقی سیاسیی، دەقی سیسیۆلۆژی و فەلسەفی و پزیشکی بکەین، توانای وەرگێڕان تەنیا توانای زاڵبوون بە سەر دوو زماندا نییە، بەڵکو قووڵبوونەوەشە لەو

بوارەدا کە لێیەوە وەرگێڕان دەکات. من لەو بڕوایەدا نیم کەسێك چەند سەد دیوانە شیعری بە دوو زمانەکە نەخوێندبێتەوە بتوانێت دەقێکی شیعریی بە باشی وەربگێڕێت، کەسێك چەند سەت ڕۆمانێکی بە هەردوو زمانەکە خوێندبێتەوە ناتوانێت ڕۆمان وەربگێڕێت. لە حاڵەتی وەرگێڕانی دەقی ئەدەبیدا نەك تەنیا دوو سیستەمی جیاوازی زمان، دوو کۆدی جیاوازی زمان، بەڵکو دوو ئەدەبی جیاواز، دوو کەلتووری جیاوازی دوو نەتەوەی جیاواز بەر یەك دەکەون. وەرگێڕە باشەکان ئەو وەرگێڕانانە نین کە تەنیا دوو زمان بە باشیی دەزانن، بەڵکو کەسانێکن بەردەوام ڕۆشنبیریی و مەعریفەی خۆیان دەخەمڵێنن و قووڵتری دەکەنەوە.

ئەم بەشەی دووەمی پرسیارەکەتم زۆر بە دڵە. ئێمە وەکو پیشە وەرگێڕمان زۆر کەمە. ئیتر وەرگێڕەکانمان یان شاعیر و چیرۆکنووس و ڕۆماننووسن و لە بوارێك لە بوارەکانی ئەدەبدا داهێنەرن و وەگێڕانیش دەکەن. ئەمە خاڵێکی ئەرێنییە، ئەگەر ئەم داهێنەرە لە کاتی وەرگێڕاندا وەکو وەرگێڕ بیر بکاتەوە و زمانی شیعر، ڕۆمان، یان هەر بوارێکی تر بە سەر وەرگێڕانەکەیدا زاڵ نەبێت و بابەتییانە وەربگێڕێت. ئەگەر وەرگێڕ لە وەرگێڕاندا قووڵ ببێتەوە پاش ماوەیەك زیاتر خەریکی وەرگێڕان دەبێت و وەرگێڕان هێندە سەرقاڵی دەکات کەمتر خەریکی نووسینی بەرهەمی خۆی بێت، چەندان نموونەی زیندووشم لە بەردەمدایە. بەڵام وەرگێڕیش هەیە بەر ئەوەی لە هیچ بوارێکی تردا داهێنانی پێ ناکرێت، ڕوو دەکاتە وەرگێڕان بۆ ئەوەی لە بوارەکەدا بمێنێتەوە.

ڕاستە وەرگێڕان لە دونیای ئێمەدا بە شێوەیەکی گشتیی پاشگەردانییەکی زۆری تێدا بەدی دەکرێت، بەڵام زانستی وەرگێڕان یەکێکە لە زانستە زیندووەکانی دونیا و لە ڕۆژئاوا بایەخێکی زۆری پێ دەدرێت. وەرگێڕان وەکو هەموو پرۆسێسێك ڕەهەندی زانستی هەیە. وەرگێڕ دەبێت ستراتیژێکی ڕوونی هەبێت لە هەڵبژاردنی بابەتدا بۆ وەرگێڕان، دەبێ بە بەرنامەڕێژییەکی تۆکمەوە دەست بە وەرگێڕان بکات، تەتەڵەکردنی هەڵبژاردنی ڕستەی گونجاو، وشەی گونجاو، دەستەواژەی گونجاو، هەوڵدان بۆ پاراستنی ناوکۆیی، نووسینی پەراوێز بۆ تێگەیشتنی باشتر لە دەق، ئەمانە و زۆر هەنگاوی تر هەموو هەنگاوی زانستین.هەر هەوڵێك بۆ گەیاندنی دەقێك بە وەرگر، هەر لە وشەئارایی و ڕستەسازیی و بەکارهێنانی گەمەی زمان بۆ جوانکردن و ڕازاندنەوەی دەق هونەرە. وەرگێڕان گواستنەوەی وشکی وشەبەوشەی دەقێك لە زمانێکەوە بۆ زمانێکی تر نییە، ڕەنگ بێت وەرگێڕان زیاتر هونەر بێت وەکو لە زانست.

پ/ وەرگێڕان دەتوانێت چ ڕۆڵێك لە بەرەوپێشەوەبردنی كتێبخانەی كوردیدا بگێڕێت؟ بۆ هەوڵ نەدراوە وەرگێڕانی پێچەوانە بكەن، واتە بەرهەمەكوردیەكان وەربگێڕنە سەر زمانە بیانییەكان، پێتان وانیە لە ئێستادا ئەوە پێداویستییەكی گەورەیە؟

وەكو پێشووتر لە وەڵامی پرسیارێكتدا ئاماژەیەكی كورتم كرد. لە كتێبخانەیەكی هەژاری وەكو كتێبخانەی ئێمەدا وەرگێڕان گرنگییەكی مەزنی هەیە، بەڵام نەك تەنیا لە بواری ئەدەبدا، بەڵكو لە هەموو بوارەكانی تردا، ئێمە لە ڕێی ئەو كەلتوورانەوە كە لە كەلتوورەكەی ئێمە دەوڵەمەندترن، بە ئەزموونترن لە ڕێی وەرگێڕانەوە زۆر شت فێر دەبین.
بە بێ وەگێڕان ئەدەب چەمكێكی بەتاڵە. ئێمە لە ڕێی وەگێڕانەوە دەزانین گەلانی تر چۆن بیر دەكەنەوە و هەست بە چی دەكەن، ئەمەش تەنیا لە ڕێی هونەری زمان و ڕاقەی وەرگێڕەوەكانەوە دەزانین. ئەڵمانیا خۆی ئەدەبێكی دەوڵەمەندی هەیە و بە سەدان چیرۆكنووس و ڕۆماننووسیان هەیە، لە گەڵ ئەوەشدا لە هەردوو كتێبی گێڕانەوە یەكێكیان وەرگێڕدراوە. ئێمە لە ڕێی وەرگێڕانەوە ئەزموونی جیهان بۆ بازنەی كولتووری خۆمان دەگوازینەوە.
لە چەند شوێنێكی تر ئاماژەم بۆی كردووە كە باشترین ڕێگە بۆ وەرگێڕان وەرگێڕانە بۆ زمانی دایك، واتە من وەكو كورد كە لە زمانی ترەوە بۆ زمانی كوردی وەردەگێڕم. ئەڵمانی لە زمانی ترەوە بۆ ئەڵمانی وەردەگێڕێت، ئیسپانی لە زمانی ترەوە بۆ ئیسپانی وەردەگێڕێت. ئینگلیزێك لە زمانی ترەوە بۆ ئینگلیزی وەردەگێڕێت. واتە ئەڵمانییەك فێری ئیسپانی نابێت، بۆ ئەوەی ئەدەبی ئینگلیزی بۆ ئیسپانی وەربگێڕێت، ئیسپانییەك فێری ئینگلیزی نابێت بۆ ئەوەی ئەدەبی ئیسپانی بۆ ئینگلیزی وەربگێڕێت. هەندێ گەمەی زمان هەن، هەندێ نهێنیی نووسین هەن مرۆڤ تەنیا دەتوانێت لە زمانی دایكیدا بیكات، واتە هەرچی چەندە زمانێكی بێگانە باشیش فێر ببێت ناتوانێ وەكو زمانی دایكی پێی بنووسێت، هەموو ڕۆمانەكانی (كارلۆس ڕویس زافۆن) پیتەر شقار لە ئیسپانییەوە بۆ ئەڵمانی وەری گێڕاون، پیتەر شقار ئەڵمانییە نەك ئیسپانی و لە زمانێكی بێگانەوە بۆ زمانی دایكی وەرگێڕان دەكات، كیوستن براند سێ ڕۆمانی خاومێ كابرێی لە كەتەلانییەوە بۆ زمانی ئەڵمانی وەرگێڕاوە، كیوستن براند ئەڵمانە نەك كەتەلانییەكی فێری ئەڵمانی بووبێت. وەرگێڕی ڕۆمانەكانی خالیدا حوسەینی لەئینگلیزییەوە بۆ ئەڵمانی دەردەگێڕن ئەڵمانن نەك ئینگلیز. دەیان نموونەی تریش. دەزانم نموونەی تر هەن، بۆ نموونە ڕۆمانی كۆلێ نێلی مەحمود دەولەتئابادی كە بەهمەن نیرومەند لە

فارسییەوە بۆ ئەڵمانی وەری گێڕاوە. بەڵام لە ڕاستیدا نیرومەند خۆی وەرگێڕ نییە و نووسینی ئەدەبیش نانووسێت، ئەو دەیان کتێبی نووسیوە، بەڵام هیچ کتێبێکی ئەدەبیی نییە، بەڵکو هەموو کتێبەکانی سیاسی و فیکرین. بەڵام کە ئەم ڕۆمانە لە ئێران مۆڵەتی بڵاوکردنەوەی نەدرابوو، دەولەتئابادی بە دەستنووس بۆ نیرومەندی ناردووە و ئەویش وەری گێڕاوە. من دڵنیام ئەگەر ببوایەتە کتێب نیرومەند وەری نەدەگێڕا، بەڵکو ڕەنگ بوو سوزانە داغستانی (چەندان ڕۆمانی عەتیق ڕەحیمی، سپێدەی مەستیی فەتانە حاج سەید جەوادی بۆ ئەڵمانی وەرگێڕاوە) وەری بگێڕایە. بەڵام ئەم حاڵەتە ناوازەیە. واتە هەموو وەرگێڕانەکان کە دەق وەردەگێڕن لە زمانێکی بێگانەوە بۆ زمانی دایکیان دەیگوازنەوە. ئێمە بۆ دەرەوە وەکو داهێنەری کوولتور نەناسراوین. زیاتر لە سەت ساڵ وێنەی کورد لە لای ئەڵمان و نەمساوییەکان و سویسرییەکان وێنەی “بە ناو کوردستانی هۆڤدا”ی کارل مای بوو. چەند ساڵێکە خەریکە ئەو وێنەیەی کارل مای بۆ کورد کاڵ دەبێتەوە، بەڵام ئێستا وێنەیەکی تری کورد لە ئەوروپا هاتۆتە ئاراوە، ئەویش وێنەی کوردە کە گەلێکی ئازایە، هەر ئەوانن ڕووبەڕووی داعش دەبنەوە، ژنەکانیشیان شەڕڤانن، منداڵەکانیان لە دەریاکاندا دەخنکێن. ئەمڕۆ هەر ڕۆژنامە و گۆڤارێك بکەیتەوە بابەتێکی لە بارەی کوردەوە تێدایە، بەڵام باسی کولتووری کوردی بە هیچ جۆرێك ناکرێت. ئەمەش گوناهی خۆمانی زۆر تێدایە، بەوەی هەموو شتێکی ئێمە بە دەستی سیاسی نەخوێندەوارەیە. من خۆیشم نازانم چۆن وا لە ئەوانی تر بکەین زیاتر بایەخ بە کولتوری ئێمە بدەن و بمانخوێننەوە و ئەدەبەکەمان وەربگێڕن. گرفتێکی تر ئەوەیە کە ئێمە نموونەی پێشووترمان بە هیچ زمانێك نییە دەزگاکانی بڵاوکردنەوە ئامادە نین سەرکێشیی بکەن و کتێبێك چاپ بکەن کە نازانن دەخوێنرێتەوە یان نا. لە گەڵ ئەوەشدا من بۆچوونم وایە وەرگێڕ بۆ زمانی دایکی وەربگێڕێت، نەك زمانێکی بێگانە کە فێری بووە، دوو ڕۆمان لە ئارادا بوون کە حەزم دەکرد بە یارمەتی چەند کەسێك وەریان بگێڕم، پەیوەندیم لە گەڵ چەند دەزگایەکی بڵاوکردنەوەش کرد، بەڵام هیچ کام لە دەزگاکان ئامادەیی و پشتگیریی بۆ بڵاوکردنەوەیان دەرنەبڕی. منیش ئامادە نیم چەندان مانگ بۆ وەرگێڕان تەخان بکەم بۆ کارێك کە ڕەنگ بێت هیچ وەزگایەك بۆمی بڵاو نەکاتەوە حەز دەکەم لێرەشدا ئاماژە بۆ خاڵێك بکەم، کە لە مێژەوە لە دڵمدا گرێیەکی گەورەیە. زۆربەی نووسەرانی کورد فیز و لووتبەرزییەکیان تێدایە کە نازانم لە کوێوە سەرچاوەی گرتووە. من لە ڤێنا دەژیم. لە ڤێنا ٥ قاوەخانە هەن، زۆربەی نووسەرە نەمساوییەکان، وەرگێڕەکان، ئەکتەرەکان هاتوچۆی ئەو قاوەخانانە

دەکەن، زۆر وەرگێڕ لە زمانە جیاوازەکانی دونیاوە دێن بۆ ئەو قاوەخانانە بۆ ئەوەی نووسەرەکان ببینن و باسی خاڵی ناڕوونی نووسینەکانیان لە گەڵ بکەن. قاوەخانەیەك هەیە ناوی قاوەخانەی "موزیۆم"ە، ئەلفریدە یەلینەك، کە نەك تەنیا لە نەمسا بەڵکو لە سۆنگەی خەڵاتی نۆبێلەوە لە هەموو دونیا ناسراوە، پێش ئەوەی زۆر نەخۆش بکەوێت زۆر دەهاتە ئەو قاوەخانەیە، هەرگیز نەمبینیوە دەست بە ڕووی کەسێکەوە بنێت و داواکارییەکی ڕەت بکاتەوە، خەڵکی گەشتیار دەهاتن وێنەیان لە گەڵ دەگرت، جاری وا هەبوو باسی شتی ڕۆژانەیان لە گەڵ دەکرد. من بە هیچ کەس لە ڕۆمانووسەکانم نەگوتبوو دەمەوێت ڕۆمانی بۆ ئەڵمانی وەربگێڕم، بەڵام هیچ کامیان ئامادەی کۆمەکردنم نەبوو، تەنانەت یەکێکیان ژمارەی تەلەفۆنەکەشی بۆ نەناردم، لە گەڵ ئەوەشدا داوای ژمارەی تەلەفۆنەکەیم کرد. ئەمەش تەنیا بە زیانی خۆیان دەکەوێتەوە.

پ/ ئەو دۆخەی ئێستا وەرگێڕانی پیادا تێپەڕدەبێت لە هەرێمی کوردستان چۆن دەبینن، پێتان وایە زۆر و بۆریی لە وەرگێڕانداهەیە، کێ بەرپرسیارە لەو دۆخە و چی بۆ باشتربونی بکرێت؟

بە ڕاستی من ناتوانم لەم دوورەوە داوەریی زۆری و بۆریی لە وەرگێڕاندا بکەم. من زۆر کەم کتێبم بە دەست دەگات، نەك تەنیا لە بەر دووریی، بەڵکو کەمیی کاتیش هۆکارێکی ترە، بەڵام مانای ئەوە نییە کە ئاگام لە کتێبی کوردستان نییە و زۆر جار هاوڕێکانم ئەزیەت دەکێشن و کتێبم بۆ دەنێرن. من بە گەورەیی فێری ئەڵمانی بوومە و ئێستاش بە زمانی خۆمی نازانم، هەندێ جار کتێبێك بە ئەڵمانی دەخوێنمەوە و لێی تێ دەگەم و چێژی لێ دەبەم، بەڵام هەمان کتێب بە کوردی دەخوێنمەوە، کە زمانی دایکمە هیچم لە لا بەجێ ناهێڵێت و جاری وا هەیە لە زۆر بڕگە و ڕستە و دەربڕین ناگەم. دەبێ خەوشێك لە وەرگێڕانەکەدا یان لە داڕشتنەکەدا هەبێت. لێرەدا من مەبەستم هەڵەی وەرگێڕان نییە، هەموو وەرگێڕانێك هەڵەی تێ دەکەوێت و هەڵەی بێ خەوش بوونی نییە نەبوونی ڕەخنە لە ئەدەبی ئێمەدا بە گشتیی و نەبوونی ڕەخنەی وەرگێڕان بە تایبەتی کێشەیەکی گەورەیە. کەس بە من ناڵێت کتێبخانەی کوردیی چ کەلێنێکی تێدایە و چی وەربگێڕم، کە کتێبێك وەردەگێڕم و بڵاو دەبێتەوە، کەس بە من ناڵێت نەنگیی وەرگێڕانەکە لە کوێدایە و لە کوێدا دەبوو باشتر بێت. ئەمە پاشاگەردانییە. بە پلەی یەکەم دەزگاکان لەمە بەرپرسن بەڵام ئەمە تەنیا کێشەی بواری وەرگێڕان نییە، بەڵکو ئەم کێشەیە لە هەموو بوارەکانی تردا لە ئارادایە. ئێستا بۆ دەزگا گرنگە چەند

کتێب چاپ دەکات یان بە شانازییەوە باسی ئەوە بکەن چەند کتێبیان ڕەفز کردووە، نەك چۆنێتی کتێبەکان.

ئێمە دەبێت لە خۆمان بپرسین: ئایا ئەو ڕۆمانەی گوینتەر گراس کە بۆ کوردی وەرگێڕدراوە، ئەو ڕۆمانەی میلان کوندێرا کە بۆ کوردی وەرگێڕدراوە، ئەو ڕۆمانەی کافکا کە بۆ کوردی وەرگێڕدراوە، ئەو ڕۆمانەیە کە گراس، کوندێرا یان کافکا بە زمانە ئەسڵییەکە نووسیویەتی؟ کێ دەتوانێت پێمان بڵێت بەڵێ یان نە‌و. ئایا ئەو وەرگێڕانانە کەم تا زۆر پەیوەندییان بە نووسەرەکەوە هەیە؟ یان دەقێك دەخوێنینەوە کە زادەی ئەقڵی وەرگێڕێکی عەرەب یان فارسە و بە ئارەزووی خۆی تێی کەوتووە و لێی هەڵپاچیوە یان لێی زیاد کردووە. من خۆم پێنج دەقی بۆ کوردی وەرگێڕدراوی “دەنگی پێی ئاو”ی سوهراب سپهریم لە گەڵ فارسی و ئەڵمانییەکەدا بەراورد کردووە، من فارسی نازانم، بەڵام وەرگێڕانە کوردییەکان هێندە لە یەکتر جیاوازن، هەندێ وشە هێندە بە مانای جیاواز لێکدراونەتەوە وەکو پێنج شیعر بە مانی جیاواز نووسرابن. ڕۆمانی دووەمی خالید حوسێنی دوو جار لە ئینگلیزییەوە وەرگێڕدراوە، جارێکیان بە ناوی “هەزار خۆری درەوشاوە” کە ئازاد بەرزنجی وەری گێڕاوە و جارێکیان ژووان جەلال بە ناوی “هەزار خۆری پرشنگدار”ەوە، لە هەندێ شوێندا زۆر جیاوازن، کەس پێمان ناڵێت بۆچی. هەندێ وەرگێڕان هەیە لە زمانی دووەمەوە کراوە و لە زمانی یەکەمەیشەوە کراوە، لە گەڵ ئەوەشدا ئەوەی لە زمانی دووەمەوە کراوە بۆ خوێندنەوە خۆشرە، کەس پێمان ناڵێت بۆچی. من لەو بڕوایەدام کە ئێستا خوێنەرێکی زۆری وریامان هەیە و پێویست بەوە ناکات زمانی سەرچاوە بزانێت بۆ ئەوەی جیاوازیی لە نێوان وەرگێڕانی باش و خراپدا بکات.

-______________

کەریم پەڕەنگ

لە ١١ دێسەمبەری ١٩٦٠ لە کەرکوك لەدایکبووە

قوتابخانەی سەرەتایی و ناوەندیی و ئامادیی پیشەسازیی هەر لەو شارە تەواو کردووە

لە تافی لاویدا دەستی بە نووسینی شیعر کردووە

لە ساڵی ١٩٨٠ەوە لە نەمسا ئەژی

نووسەر و وەرگێڕە

چەند ڕۆمانێکی وەرگێڕاوی کەریم پەڕەنگ

١ پاتریك سویسکیند، عەتر، سەردەم، سلێمانی، ٢٠٠٩

٢ فریدریخ دویرنمات، دادوەر و جەلادەکەی، یانەی قەڵەم، سلێمانی،

٢٠١٢
٣ ئێریش ماریا ڕیمارك، شەوی لیشبۆنە، ئەندێشە، سلێمانی، ٢٠١٣
٤ ئێریش ماریا ڕیمارك، بارەی ڕۆژئاوا ئارامە، غەزەلنوس، ٢٠١٥
٥ گوینتەر گراس، تەپڵی تەنەکە (هێشتا چاپ نەبووە
خاوەنی دیوانێکی شیعر، ١٨ کتێبی وەرگێڕدرا (شانۆنامە، ڕۆمان، لێکۆڵینەوە)یە، ئێستا خەریکی پاکنووسکردنی کۆمەڵە چیرۆکێك و ڕۆمانێکی خۆیەتی، کە ڕەنگ بێت هەر ئەمساڵ چاپ ببن.

کوردستان و دەسەڵاتی هابزی ... شاهۆ حوسێنی

پێشەکی:

تامس هابز یەکێ لە گەورە فەیلەسووفانی سیاسی بەریتانی بوو، کە بە هۆی نووسینی کتێبی لەویاتان ناسراوە، هابز یەکێ لە بنیادنەرانی تیئۆری بریاری کۆمەڵایەتی لە فەلسەفەی سیاسیدا بوو. هابز لەسەر ئەو باوەڕە بوو کە دەسەڵات لەسەرووی کۆمەڵگاوەیە، واتە کۆمەڵگا بەو وەیکە بتوانێ دۆخی سرووشتی بەجێ بهێڵێ کە دۆخێکی ئاڵۆز و پڕ لە شەڕوو شۆڕە، پێویستی بە حاکمێکی بەهێز و دەست ڕۆیشتوو هەیە، لەڕاستیدا حکوومەتی هابزی حەولدەدا کە بە بەهێزکردنی هێزی چەکداری و نیزامی لەبەرامبەر کۆمەڵگادا هەرجۆرە ناڕەزایەتێکی کۆمەڵایەتی و لە دەرەوەی حکوومەت سەرکووت بکات، ئەوەی ڕاستی بێ حکوومەت لە باشوور دەسەڵاتێکی هابزە، بەجۆرێ کە حکوومەت لەسەرووی کۆمەڵگا خەریکی دەسەڵاتدارە و خۆی لەبەرامبەر کۆمەڵگا بە بەرپرس نازانێ، ئەوەی نیشان دەری ئەو ڕاستییە کە حکوومەت لە باشوور بەهێزە و خاوەنی هێزێکی هێژمەنە بۆ دامرکاندنی توند و تیژانەی هەرجۆرە نارزایەتێک.

دەسەڵاتی سەرەڕۆ بەرهەمی غیابی کۆمەڵگای مەدەنی:

بەردەوامی و دووپات بوونەوەی دەسەڵاتی پاوانخواز و دیکتاتۆر لە عێراق و بەردەوامی خەبات و بەربەرەکانی کورد بۆ دەستبەر کردنی

مافەکانی، بە هۆی هەژمۆنی عەقڵییەتی شۆرشگێرانەی چەپی، بوو بە هۆی پێکهاتنی خەباتێکی چەکداری بەردەوام و غافڵ بوون لە پێکهێنان و پەرەی خەباتێکی مەدەنی بە پێشگرتن لە بەدەی هاتنی دەسەڵاتی سەرەرۆ و پاوانخواز لە ئەگەری هەرجۆرە ئاڵوگۆرێک لە سیستمی سیاسی عێراقدا، لە ئاکامدا رووخانی سەددام نەبوو بە هۆی پێکهاتنی دەسەڵاتێکی دیمکرات لە باشوور بە هۆی هەژمۆنی حیزب و دابەش کردنی دەسەڵات بە شێوەی رێککەوتنی حیزبی و گواستنەوەی زۆرە ملی ئەو مێتۆدە بەناو کۆمەڵگا.
توێژەران بە گشتی باس لە سێ شیوە دەوڵەت دەکەن:
یەکەم: دەوڵەتی گەشەگەر، ئەو جۆرە دەوڵەتە بە تەواوی جیا و دوور لە چوارچێوەی چالاکەکانی خۆی و لە پەراوێزی کۆمەڵایەتیدا چالاکی سیاسی و کردەوەیی خۆی دەنوێنێ، ئەو دەوڵەتە کەمترین رێککەوتن و هاوکاری لەگەڵ کۆمەڵگا هەیە و بە پێی بەرژەوەندی سیاسی خۆی کردەوە لە خۆی نیشان دەدا
دووهەم: دەوڵەت گەلیکەن کە لەژێر کۆنترۆل و پاوانی چینێکی تایبەتدان و لە بەرژەوەندی و لەلایەن ئەو چینەوە وەک کەرەسە بەکار دەبرێن
سێهەم: کە باشترین جۆری دەوڵەتە، دەوڵەتێکە هەڵقوڵای راستەقینەی کۆمەڵگا و کەرەسەیەکە لە خزمەت بەرژەوەندی گشتی کۆمەلگاکەی و بەرپرس لە بەرامبەر کۆمەڵگاکەیدا. ئەو جۆرە دەوڵەتە دەسەڵاتێکی بان چینایەتە و لە پەیوەندی و هاوکاری لەگەڵ لایەن و هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگا دا ژیانی سیاسی خۆی تێپەر دەکات.
دەسەڵاتی هابزی زۆرتر لە شیوەی یەکەمی دەوڵەت نزیکە و بە گشتی رۆژهەڵاتی ناوین و باشور بە تایبەتی ئەو جۆرە دەسەڵاتی بەسەردا حاکمە. لەکۆمەڵگای رۆژهەڵاتی ناوین و باشور بە تایبەتی بە هۆی ئەوەکە بازاریکی سەربەخۆ، چین و توێژیکی مامناوەندی سەربەخۆ و سەنعەتێکی پەرەئەستاندوو بوونی نیە تا بتوانە سیستمی خەرج و داهاتی دەوڵەت دابین بکات، واتە دەوڵەت سەربەخۆ لەکۆمەڵگایە بە دابین کردنی داهات و خەرجی، بۆیە لە بەرامبەر کۆمەڵگا هەست بە سەربەخۆیی دەکات و خۆی مەجبوور بە ولام دانەوە لە بەرامبەر ویست و خواستەکانی کۆمەڵگادا نازانە.
ئەو جۆرە دەوڵەتە لە جیات بەرهەم هێنانی سەرمایە، بە شیوەیەکی رانتی بەرهەم هێنی سەروەتە لەرێی بەخشینی ئاتەی تایبەت بە کەس و لایەنەکانی سەر بە حیزب، بۆیە دەسەڵات دوورە پەرێز دەبێ لە کۆمەڵگاو لە درێژەدا قەڵشی نێوان دەسەڵات و کۆمەڵگا ئەوەندە تەشەنە دەکات و پەرە دەستێنێ کە کۆمەڵگا حەول دەدا بە گۆرینی دەسەڵاتی سیاسی بە کۆمەک وەرگرتن لە توند و تیژی، لە

بەرامبەریشدا دەسەڵات بە کۆمەڵێک وەرگرتن لە ستراتژی پاراستنی بەردەوامی دەسەڵات لە جیات ستراتژی خزمەتگوازری و ئاسوودەیی، دەبێتە لایەنێکی دژ بە کۆمەڵگا و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ هەم شەرعییەت و هەم پەسەندکراوەیی خۆی لەدەست دەدا. لەوەها دەخەڵکدا هەم دەسەڵات و هەم کۆمەڵگا دەخزێنە کێشمەکێشی کێشە و قەیران لەگەڵ لایەنی بەرامبەر و حەول دەدەن لایەنی بەرامبەر لە مەیدان بەدەر کەن.
توێژەران و پسپۆران لەسەر ئەو باوەڕەن کە لەگەڵ سەرهەڵدانی کۆمەڵگای مەدەنی و پەرەی ناوەندەکانی مەدەنی دەسەڵات لەناو کۆمەڵگا ئیتر دیکتاتۆرەکان بە شیوەی رابردوو مەجالی سەرهەڵدان و بەردەوامی دەسەڵاتیان نامێنی

گرنگە ئەزمونی 17ی شوباتی 2011 باش لەبەرچاو بگیرێت! … تاهیر حاجی حەسەن

وادیارە کۆمیتەیەک بەناوی بەرگری لەمافەکانی خەڵکی پێکهێنراوە تائەوەی لە 27 /09/2016 خۆپیشاندانی سەرتاسەری ڕابگەیەنێت لە پارێزگاکانی سەربەهەرێمی کوردستاندا. ئاستی ژیان و گوزەرانی چین وتوێژە کرێ وەرگرەکان لەهەرێمدا ڕۆژ بەڕۆژ بەرەو سەختی زیاتر دەڕوات،کەچیتر مایەی تەحەمول کردن نیە بۆیان. حکومەتی هەرێم و دەسەڵاتدارانی بادەستی حزبی،هۆکاری ئیفلیج کردنی ژیانی چینوتوێژە زەحمەتکێش و بەرهەمهێنەرەکانن و خودی قەیرانێکی ئابوری کە بەرهەمهێنراوە تەنها بەرهەمی ئەم قۆناخەی ئێستا نیە.بیستوپێنج ساڵەی حوکم ڕانی بەرەی درێژی بەرژوازی کورد،بەخۆی هیچکات ساڵێکی بە قەیرانی تێپەڕ نەکردوە و هەمیشە ململانێ حزبیەکان و شەڕەکەدنیان لەسەر خەسەپاندنیان، بوەتەمایەی خراپترکردنی ژیانوگوزەرانی چینوتوێژە هەژارکراوەکان.لەم نێوەیشدا،بەردەوام ئاستی ناڕەزاییەتیە پچڕپچڕەکانیش بونی هەبوە جارناجارە چوەتە قۆناخی ڕژانە سەرشەقامەکانیش.
دروست بونی بزوتنەوەی گەنجان لە 2009 دا وادەهاتە پێش چاو کە ئەو بزوتنەوەیە لەخزمەتی بەرژەوەندیەکانی چینوتوێژە زەحمەتکێشەکانی

هەرێمدا بێت، بەڵام دواجار ڕوون بویەوە کەئەویش نوێنەرایەتی لەچینی ناوەند دەکات و هەروەک بزوتنەوە ئیسلامیەکان هەڵگری ئەو چەمک و ئایدۆلۆژیایەن، کەدەیانەوێت ناڕەزایەتیە جەماوەریەکان لەوەو بەرژەوەندیە چینایەتیەکانی خۆیاندا بەکار بهێنن و دواجار ناڕەزایەتیە جەماوەریەکانیش بەرەو خامۆشی ببەن و خەبات بگوازنەوە بەنێو هۆڵی پەرلەمان. دواجار بینیمان ئەوان بەئامانجەکانی خۆیان گەیشتن و جەماوەری کرێ وەرگریش ڕۆژ بەڕۆژ ژیانیان بەرەو خراپتر بوون ڕۆیشت.
ناڕەزایەتیەکانی خەڵکی هەرێم لە 2011 دا، گەرچی لەسەرەتاوە بەشەوەیەکی باش هاتە مەیدان، بەڵام دواجار چونکە ئەو ناڕەزایەتیە جەماوەریانە لەڕووی ڕێکخراو بونی چینایەتی و نەبونی ڕابەرایەتیەکی بەتوانا، بەلاڕێدا براو لەلایەن بزوتنەوەی گۆڕان و ئیسلامیەکانەوە بەرەو تێک شکاندن براو، مەبەست و ئامانجەکانی خۆپیشاندەران ئاراستەکەی گۆڕا بۆ پەلاماردانی بارەگای پارتی و دواجار قۆناخ خوێن ڕشتنی تێ کەوت. یەک دوو ساڵ پێش ئێستایش دیسان ناڕەزایەتیەکان دیسان بەلاڕێدا براو دیسان خوێن ڕشتنی تێکەوت.
دیارە حزبە دەرەبەگ و خێڵەکی و بۆرژواکان، هەمیشە چەکی دەستیان بۆ ڕوبەڕوبونەوەی ناڕەزایەتیە جەماوەریەکان پەلامارەو لەڕێی هێزەوە دەتوانن وەڵام بەداخوازیە ڕەواکانی چینوتوێژە زەحمەتکێشەکان بدەنەوە.
ئێستا کێشەی سەرەکی بزوتنەوەی گۆڕان تەنها کارا کردنەوەی پەرلەمانە. پەرلەمانیش سوێندی لەخوراوە گەر هەمو خەڵکی کوردستان لەسەری بەکوشت بدرێن، لەلایەن پارتیەوە ڕێگا نادرێت نەکارا بکرێتەوە، وە نەسەرەکی پەرلەمانیش بچێتەوە سەر کورسیەکەی. بەخەڵکی زەحمەتکێشی هەرێم و کۆی چین و توێژە کرێ وەرگرەکانی، کارا کردنەوەی پەرلەمان ئەسڵە نیە، چونکە پەرلەمان لەهەرێم و وڵاتانی چوار دەوریشدا تەنها دەورێکی کارتۆنی دەبینێت و هیچ بەرژەوەندیەکی تێیدا نیە بۆ پێشوەچونی بەرژەوەندیە پێویستیەکانی ئەو چینوتوێژانەی کە هەژار کراون. پەرلەمان و پەرلەمانتاران تەنها وەک نوێنەری چینی دەسەڵاتدار بونیان هەیەو مێژووش شاهیدی ئەو ووتەیە. لەو شوێنەیشدا پەرلەمان توانای کاری بەپێزی هەبێت، هەڵبەت دەبێت لەوێشدا چینی کرێکاری هۆشیار و ئامادە لەمەیداندا بونی هەبێت.
گرنگە ئەو خۆپیشاندانەی قەرارە سەرتاسەری بێت و ئەنجام بدرێت گشت چین و توێژە زەحمەتکێشەکانی کۆمەڵگە پشتگیری لێ بکەن، چونکە بەکۆی هاتنە مەیدانی ئەو چینوتوێژانە دەتوانرێت ئەڵقەی ڕێکخراوبونەکە بەهێزبکرێت کەپچڕانی ئاسان نەبێت. ئەگەر ژیان و گوزەرانی

چینوتوێژە کرێ وەرگرەکان باش بکرێت و موچەی تەواویان لەکاتی خۆیاندا وەرگرن، ئەوکات دوکاندارەکان و خاوەن پاس و خاوەن تەکسیەکان و دەستگێڕەکانیش تا دەگات بەجوتیارەکانیش سوود مەند دەبن و ڕزگاریان دەبێت لەکزی بازاڕیان و مەسەلەی قەرز و ئەحراج بوونە مەعنەویەکانیشیان. هاتنە مەیدانەکان بۆ مامۆستایان گرنگە،هەندێیش بۆ باوک و دایکی مناڵانی خوێندکاریش گرنگە،چونکە گەر مامۆستایان خاوەنی موچەی خۆیان بن ئەوکات دەتوانن ئاستی خوێندن و پەروەرووەیش بەباشی بچێتە پێشەوە. ئەمە بۆ دکتۆرەکانیش و بۆ کرێکارانی گشت کەرتەکانیش هەروایە. بیهێننە پێش چاوتان گەر دوو ڕۆژ کرێکارانی شارەوانی حاویەکان پاک نەکەنەوە،گەڕەک و کۆڵان و شارەکان دەبنە چ زبڵ خانەیەک،کەواتە ئەرکی هەرمرۆڤێکی جوامێرە پشتگیری لەدانی هەقدەستەکانیان بکات و لەخۆپیشاندانەکاندا خەڵکی گەڕەک و گوند و شارەکان بچنە پشتی داواکاریە ڕەواکانی ئەو کرێکارانەوە.

جەنگی دژ بەداعش، تەنها ماڵ وێرانیەکەی بەسەر ئەو چینوتوێژە زەحمەتکێشانەیە و بە دەوڵەتانی ناوچەکەو دەسەڵاتدارانەک کە ئێستا جڵەوی حاکمیەتیان بەدەستەوەیە،وەک دیاریەکی خودای وایە،چونکە لەنێو گێژاودا بواری زۆر بە دزینی زیاتری قوتی خەڵکی هەیە. ئەگەر داعش خێرێکی بە دەسەڵاتدارانی بۆرژوازی نەبوایە ئەوا ئێستا دەمێک بوو لەناویان بردبوو.

بۆیە گرنگە لەکاتی خۆپیشاندانەکاندا هێزەکانی پۆلیس و ئاسایش و پێشمەرگە نەچنە ژێر ڕکێفی خواستی حزبەکان و خەڵکی نەدەنە بەر ڕێژنەی فیشەکەکانیان،ئەو خەڵکانەی دەڕژێنە سەرشەقامەکان هەر لەهەمان ئەو چینەی ئێوەن ئەی چەکدارانی چەک بەدەست.

خاڵی گرنگ و ئەزمون بەخش لێرەدا ئەوەیە کەڕێگا نەدرێت ئەو حزبانەی وەک ئیسلامیەکان و بزوتنەوەی گۆڕان دزە بکەنە نێو خۆپیشاندانەکانەوە وەک 17/شوباتی لێ بکەن. سەرکەوتنی ئەم جارەی خۆپیشاندان دەکرێت بەجیاکردنەوەی ڕیزەکانی خۆیان بێت و دوور لەبەرژەوەندیەکانی ئەو حزبانە بێت و بەشێوازێکی مەدەنیانە دەتوانن چۆک بەدەسەڵات و حکومەت دابدەن.

تاهیر حاجی حەسەن

19/09/2016

پەنجەرە...(خۆشبەختـــی) ... چـــالاک ئـــاغجەلـەری

تۆ دەروازەی هەناسەیەکی
پاکی
دڵنەوایی دیوارێکی قوڕ بە بەرد
بووی
پاراوگەی حەسرەتی دیداری
جووت دڵداری،
لە قەڵای خوا پێداوا
گەورەی بەئـــەندازەی خەونی
ه□زارێ
لە ماڵێکی ڕووتیشدا
بچوک خۆت دەرئـــەخەی
حەبیبێ،
تۆرانی تۆ .. لە ڕوحی ژیاندۆستیدا
درۆیەکە و ئـــاشت بەرەوە،
کۆشکی گەورە و دڵی بچوک
بە نەفرەت کە
بگەڕێوە عاشقانت بەدوا وێسگەت
سەرمەست کە
ئـــا ئـــەوەتا لە ناوەندی چواردیواری
بە بەرد بوودا
زارۆکێکی لە ئـــامێزە..
بە بێئـــاگا
سەرقاڵی خواردنەوەی شیرێکی
منەتباری بە قەرزە،
هەموو پێکڕا ئـــومێدبڕاوی کرانەوەی
دەرگاکانین
تروسکەیەک بەدی دەکەین ، تا کۆتایی
چاوەڕوانین
بگەڕێوە خونچەی بوونمان
بپوشکێنە
هەتا مەنزەڵ دیلانەی ژیان
بچەرخێنە.

چالاک ئـــاغجەلەری

١٩/٩/٢٠١٦ تۆرنتۆ